

УДК 341.1:316.061.23

DOI: <https://doi.org/10.31359/1993-0941-2023-45-316>

Н. А. Жук, к. ю. н., старший науковий співробітник Сектору порівняльного правознавства НДІ державного будівництва та місцевого самоврядування НАПрН України
ORCID ID: 0000-0002-3172-8470

ІНКЛЮЗИВНИЙ КАПІТАЛІЗМ ЯК ФЕНОМЕН ГЛОБАЛЬНОЇ ПОЛІТИКО-ПРАВОВОЇ ДІЙСНОСТІ: ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА

***Анотація.** Стаття присвячена дослідженню феномену інклюзивного капіталізму як явища глобальної політико-правової дійсності у контексті його загальної характеристики крізь призму специфіки термінології, концептуальних витоків та ідеологічних джерел, виявлення обставин, передумов та факторів його виникнення та інституційного оформлення, цілей та принципів діяльності, ключових організаційно-керуючих координаційних структур, кола основних дійових суб'єктів та зацікавлених осіб, соціальної природи, рівня наддержавної підтримки та міжнародно-правового забезпечення тощо.*

***Ключові слова:** інклюзивний капіталізм, Рада інклюзивного капіталізму з Ватиканом, Папа Римський Франциск I, духовний лідер, глобальні корпорації, вартові інклюзивного капіталізму, керуючі, союзники, зацікавлені сторони, принципи «просування» та «запрошення до бізнесу», новий суспільний договір, Декларація тисячоліття ООН, Цілі сталого розвитку*

до 2030 року, корпоративні принципи сталого розвитку, екологічне, соціальне та корпоративне управління (ESG), Велике переозавантаження, «Нова угода для людства».

Постановка проблеми. Останніми роками у глобальному інформаційному просторі в якості пріоритетної основи побудови суспільної формації майбутнього розглядаються ідеї, озвучені Клаусом Швабом (засновником і президентом Всесвітнього економічного форуму) та його однодумцями, для позначення яких найчастіше використовується термін «інклюзивний капіталізм».

Активність і масштабність просування цих ідей, а також заявлені амбасадорами Руху інклюзивного капіталізму його цілі та наслідки їх реалізації, а саме — формування якісно нової суспільної формації та повна трансформація існуючого способу життя людства, зумовлюють пильну увагу до цього феномену та гострої необхідності його комплексного дослідження як у контексті діалектичного взаємозв'язку з іншими глобальними феноменами політико-правової дійсності, так і крізь призму людського виміру, вершиною відображення якого на політико-правовому рівні є гуманітарне право (права людини) та концепція суверенної правової соціальної держави.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Різні аспекти проблем розвитку ключових феноменів політико-правової дійсності, пов'язаних із правовим статусом людини, суверенітетом народу і держави, її формою, демократією, громадянським суспільством, соціальним діалогом, джерелами права і правореалізацією в умовах викликів глобалізації, дезінтеграційних і нових інтеграційних процесів та трансформації оточуючого світу аналізувались в працях багатьох вчених-правознавців у сферах загальної теорії держави і права, конституціоналізму, адміністративного та міжнародного публічного права. Логічно, що особлива увага аналізу проблем, пов'язаних із трансформацією капіталізму як пануючої суспільно-економічної формації, природно знаходиться в полі зору учених в сфері економіки. Окреме місце в їх дослідженнях присвячено перспективам розвитку явищ суспільного ладу під впливом обставин системної кризи

капіталізму, розв'язання якої пропонується здійснити шляхом реалізації щодо нього інклюзивного підходу [16]. Остаточне інституційне оформлення у 2020 році на наднаціональному рівні структур, які проголосили своїм завданням реалізацію ідей «інклюзивного капіталізму» не може не викликати підвищену науково-практичну зацікавленість до складових цього процесу та його наслідків.

Наведені обставини і зумовлюють **мету цієї статті**, котра полягає у загальній характеристиці інклюзивного капіталізму як феномена глобальної політико-правової дійсності в частині виявлення передумов, факторів та чинників його появи та активного просування на світовому рівні, а також способів і форм його інституціоналізації, принципів, цілей та завдань діяльності, специфіки його керуючих та координуючих структур, його соціальної природи, взаємозв'язку з іншими феноменами політико-правової дійсності, у тому числі, з ООН тощо.

Виклад основного матеріалу. Сьогодні інклюзивний капіталізм визначається як всесвітній рух, що об'єднує зусилля громадянського суспільства, держави та бізнесу, спрямовані на створення більш справедливої, прозорої та рівноправної системи розподілу цінностей в економіці та вирішення проблем зростаючої нерівності у доходах та добробуті, тобто системи, здатної «вирішувати страшні проблеми, які мають людство і Землю» [5], як описав його Папа Римський Франциск I, який має до Руху інклюзивного капіталізму (надалі – Рух) безпосереднє відношення.

Звернімо увагу на основні віхи історії процесу формування, розвитку та просування ідей інклюзивного капіталізму, на коло задіяних/зацікавлених у ньому осіб та його організаційно-структурний аспект.

Двома найбільш давніми прихильниками інклюзивного капіталізму вважаються професор корпоративної стратегії та міжнародного бізнесу Мічиганського університету Школи бізнесу Стівена М. Росса Коїмбатур Прахалад та почесний професор стратегічного менеджменту Корнельського університету Стюарт Харт. Йдеться про ідеї, викладені в написаній ними у співавторстві та опублікованій у 2002 році у бізнес-журналі

Strategy + Business статті «Багатство в основі піраміди», яка нині вважається основою однойменної бізнес-моделі, націленої на надання товарів та послуг найбіднішим людям у світі. В цій статті автори заявили, що «могутні корпорації можуть і повинні покращити умови біднякам у світі, сприяючи комерційній діяльності, можливостям працевлаштування, доступу до кредитів та створенню благополуччя серед тих, хто перебуває у нижній частині розподілу доходів» [Цит. за: 12]. І вже 2004 року К. Прахаладу у передмові до своєї наступної книги «Удача на дні піраміди: Викорінення бідності через прибуток» ставиться питанням «Чому ми не можемо створити інклюзивний капіталізм?» [10]. Саме ця фраза вважається першим відомим публічним вживанням терміна «інклюзивний капіталізм».

Описана вченими «піраміда багатства» передбачає, що ближче до її вершини знаходиться найменша частина людей, які мають більшу частину світового багатства, а в основі піраміди доходів, навпаки – найбільша, але найбідніша соціально-економічна група – так званий четвертий рівень – ті 4 мільярди людей, які живуть менш як на 2,50 доларів на день. Апелюючи до можливостей отримання величезних переваг для компаній, які вирішать обслуговувати цю соціальну групу відповідно до їхніх потреб, К. Прахалад пропонує підприємствам, урядам та донорським агентствам припинити думати про бідних як про жертв, а натомість починати бачити в них життєстійких та творчих підприємців, а також споживачів, які потребують цінності, тобто потенційно прибуткову споживчу базу, як «середній клас завтрашнього дня» [12].

Організаційно-інституційним першоджерелом руху інклюзивного капіталізму можна вважати Товариство Генрі Джексона – незалежне британське громадське об'єднання, що позиціонується як «окремий лондонський аналітичний центр», названий на ім'я американського сенатора, ярого антикомуніста, створений в 2005 році при Кембриджському університеті з метою «дослідження різних аспектів міжнародної політики Великобританії» [11]. Перший публічний зв'язок Товариства з феноменом інклюзивного капіталізму виявився у 2012 році, коли Товариством з метою підготовки пропозицій щодо пом'якшення

наслідків фінансової кризи 2007–2009 років було створено робочу групу для проекту «Ініціатива інклюзивного капіталізму». Як співголова групи була залучена леді Лінн Форестер де Ротшильд, американо-британська бізнес-леді, співвласник і директор холдингової компанії E. L. Rothschild, дружина сера Евеліна де Ротшильда, з ім'ям якої і пов'язується подальша доля руху інклюзивного капіталізму. У травні 2014 року в Лондоні Лінн де Ротшильд організувала проведення чергової конференції з інклюзивного капіталізму, учасниками якої стали 250 корпоративних та фінансових лідерів, які контролюють майже третину світових інвестиційних активів, і багато знакових для світової політики осіб, у тому числі голова МВФ, тодішній принц Чарльз (нині – король Великобританії Карл III), экс-президент США Білл Клінтон. Під її ж керівництвом було проведено конференцію з інклюзивного капіталізму в жовтні 2016 року в Нью-Йорку.

Знаменною для Руху подією став проведений у грудні 2016 року в Римі та Ватикані Fortune-Time Global Forum «Виклик 21-го століття: формування нового соціального договору», на якому були представлені Time 100 (найвпливовіші люди світу) та Fortune 500 (лідери неурядових та некомерційних організацій, організованих працівників та релігій). Саме після його проведення виникла спільнота «Вартових інклюзивного капіталізму» – очолювана Папою Римським група інвестиційних компаній та бізнес-лідерів з активами близько 10,5 трлн. доларів, що охоплюють 200 мільйонів працівників у 163 країнах [3]. У список «Вартових...», крім кардинала Пітера Парксона, керівника Дикастерії сприяння інтегральному людському розвитку у Ватикані, увійшло 26 членів – лідерів найбільших світових корпорацій (2/3 складу), а також фонди Рокфеллера і Форду та контрольовані ними міжнародні організації, зокрема, пов'язані зі структурами ООН [9].

Інституціоналізація Руху завершилася 8 грудня 2020 року створенням «Ради з Інклюзивного Капіталізму з Ватиканом» (Guardians of the Council for Inclusive Capitalism with The Vatican (скорочено – «The Council») (надалі – Рада), проголошеної «новим історичним партнерством між найбільшими інвестиційними і бізнес-лідерами світу та Ватиканом» [13] (таким чином

вперше публічно було підтверджено раніше прихований від очей широкого загалу факт тісного зв'язку світової олігархії з Папою Римським). А вже в лютому 2021 року Фонд Рокфеллера спільно з Фондом Форда як «партнери інклюзивного капіталізму» оголосили про запуск концепції Коаліції за інклюзивний капітал, що отримала назву «Новий договір між бізнесом, урядом і американськими робітниками» [1] – досить своєрідний договір так званого соціального діалогу.

На окрему увагу заслуговують питання структури Ради та порядку її формування, аналіз яких дозволяє зробити певні висновки як про ієрархічні зв'язки всередині Руху, так і про його соціальну природу. Так, в структурі Ради можна виокремити 4 рівня організації координаційно-управлінських зв'язків: перший рівень – «духовного лідера» від імені особисто Папи Римського Франциска I; другий рівень – «вартових» («guardians»), якими визнаються власники найбільших у світі бізнесів (їх статус з моменту заснування «Вартових...» змінився і тепер вони є членами виконавчого комітету Ради (Steering Committee); третій – «стюардів, керуючих» («stewards»), представлений вищим бізнес-менеджментом; четвертий – рівень «союзників» («allies») в особі громадськості. При цьому «guardians» призначаються «духовним лідером»; «stewards» самі пропонують себе керівництву Руху за допомогою подачі відповідних заяв від імені очолюваних ними у статусі голів рад директорів бізнес-структур; «союзники» в особі однодумців з неурядових (НУО) та некомерційних (НКО) організацій приєднуються до Ради як керований з боку бізнесу елемент (їх статус так і визначений: «керовані стюардами»). У структурі Ради передбачений і відповідний бюрократичний апарат в особі ради директорів у складі голови, чотирьох членів-директорів з окремих напрямків, старшого радника, фахівців з ІТ та програмних менеджерів [3], що, втім, не впливає на природу даного феномену, однак підкреслює використання характерних для будь-якої владної системи елементів.

Особливу увагу привертає значне представництво у складі Ради найвпливовіших інвестиційних фінансово-банківських структур світу (у тому числі, BlackRock, Vanguard,

AmundiAsset Management, Schrodgers, Barings, JPMorganChase&Co), що не дивно у світлі домінування у сучасному капіталізмі саме фінансово-грошової складової над виробничою. Враховуючи цей факт, можна припустити, що якщо Папа Римський і визнається «духовною» владою у межах цього Руху, однак його влада не є монопольною, а розділяється з верхівкою світового банківського співтовариства, який, напевно, й відіграє провідну роль під прикриттям духовного авторитету Римо-Католицької Церкви. Отже, рух інклюзивного капіталізму з точки зору своєї форми представляє собою теократичну модель організації влади з упорядкованою організаційною структурою ієрархічного типу, побудовану на жорстких критеріях відбору, з пріоритетом інтересів банківського капіталу та з дотриманням принципу контролю з боку бізнесу за громадськими структурами.

Кращому розумінню механізму розширення сфери впливу Руху інклюзивного капіталізму сприяють принципи, покладені в основу їх діяльності. Першим серед них зазначений принцип «просування» («Promote»), що означає необхідний «зв'язок установ та окремих осіб». Суть останнього детально і красномовно розкрита в Розділі 3 «Сприяння безпеці» доповіді «Наше глобальне сусідство», поданій в ООН 1995 року Комісією з глобального управління та співробітництва під головуванням І. Карлссона: «Управління та співробітництво є сукупністю багатьох способів, за допомогою яких окремі особи та організації, як державні, так і приватні, ведуть свої спільні справи. Це безперервний процес згладжування протиріч інтересів, їх відмінностей для здійснення спільних дій. Такий процес включає всю систему правління та офіційні інститути, покликані забезпечувати поступливість, згоду та існуючі неофіційні домовленості між окремими особами та організаціями, які відповідають їхнім інтересам» [8]. Іншим ключовим принципом діяльності Ради вважається принцип «запрошення бізнесу до приєднання» [3], що означає заклик до «зацікавлених осіб» підтримати цей Рух.

В цілому, аналіз суб'єктного складу Ради з Інклюзивного Капіталізму з Ватиканом дозволяє дійти висновку про те, що він не відображає реальну структуру людства ні з погляду його ци-

вілізаційного розмаїття, ні з погляду його соціально-економічного (зокрема, класового) устрою. Так, при розумінні всієї умовності ідентифікації цивілізаційної приналежності тих або інших корпоративних структур в умовах глобального світу, проте, спираючись на класифікацію сучасних цивілізацій, запропоновану американським соціологом і політологом Самуелем Гантінгтоном [14], неважко дійти висновку, що в Раді домінують представники однієї, а саме — західної (американо-західно-європейської) цивілізації на тлі непропорційної представленості або, точніше, непередставленості православної, ісламської, індуїстської, китайської, латиноамериканської та африканської цивілізацій (у тому числі, з точки зору релігійно-конфесійного різноманіття). І це ставить під сумнів щирість декларацій про загальнолюдську (а, отже, загально-цивілізаційну) спрямованість Руху. З цього випливають два висновки: або незахідні цивілізації розглядаються Рухом як об'єкти управління з боку домінуючої в цій структурі цивілізації за умови досягнення нею глобального масштабу влади, або ж весь інклюзивний капіталізм розрахований виключно на території, що умовно охоплюються розумінням західної цивілізації (останнє, втім, суперечить природі капіталізму та його експансіоністському шляху розвитку за рахунок поглинання некапіталістичних зон).

Аналогічна ситуація спостерігається й у питанні соціального (точніше — класового) представництва в Раді: його персональний склад свідчить про те, що в контексті інклюзивного капіталізму не йдеться про пошук та вироблення компромісних рішень у ході конструктивного діалогу між рівноправними сторонами — власниками основного капіталу та представниками найманої праці, які мали б скласти основу правових реформ та майбутніх соціально-економічних перетворень. Подана конструкція Руху дозволяє припускати, що тільки одна сторона — власники основного капіталу (можливо, за підсумками внутрішньо-групового діалогу) в односторонньому порядку встановить обов'язкові для іншої сторони капіталістичних відносин (тобто представників найманої праці) рішення.

Перешкодою до реального розвороту у бік інтересів основних мас населення завжди виступають класові інтереси, й ігнорувати

цей факт лицемірно та безвідповідально. У зв'язку з цим згадується висловлювання одного з найбільших політиків «вікторіанської епохи», двічі прем'єр-міністра Великобританії, засновника жанру «соціального роману» лорда Бенджаміна Дізраелі: «Дві нації, між якими немає ні зв'язку, ні співчуття; які так само не знають звичок, думок та почуттів один одного, як мешканці різних планет; які по-різному виховують дітей, харчуються різною їжею, вчать різним манерам; які живуть за різними законами... Багаті та бідні» [Цит.за: 20]. Відповідно, і ця Рада, сформована переважно за критерієм грошового багатства, не може уникнути дії однієї з основних закономірностей розвитку всіх соціальних процесів у рамках відомої нам людської історії.

Цікавими виявляються й результати аналізу термінологічної основи цього Руху. Якщо ми звернемося до авторського джерела концепції інклюзивного капіталізму — написаної у співавторстві Клаусом Швабом і Пітером Ванхемом книзі «Капіталізм загального блага. Нова модель світової економіки» («Stakeholder Capitalism: A Global Economy that Works for Progress, People and Planet» [17], то відзначимо певну змістовну розбіжність у термінології, що використовується для позначення запропонованого різновиду капіталізму. Отже, в офіційній версії російськомовного перекладу це явище позначається як «капіталізм загального блага», що відображено в назві книги. Водночас авто-перекладач Google поняття «Stakeholder Capitalism» перекладає як «капіталізм зацікавлених сторін». Подібне до цього визначення, а саме — «капіталізм для всіх зацікавлених сторін» — ми знаходимо і в передмові до книги «Капіталізм загального блага» у цитаті Брайана Мойніхена, голови правління та головного виконавчого директора Bank of America. Звісно, цю термінологічну розбіжність можна пояснити особливостями перекладу, але поняття «капіталізм загального блага» і «капіталізм зацікавлених сторін» навіть на перший погляд не є автентичними за своїм змістом: поняття «загальність» (і на побутовому, і політико-правовому рівнях) є значно ширшим за своїм суб'єктом охопленням, аніж поняття «зацікавлені особи».

Оскільки інклюзивний капіталізм на даний час претендує на всесвітнє значення, і за багатьма параметрами реально пред-

ставляє собою феномен глобальної політико-правової дійсності, на окрему увагу заслуговує питання щодо виявлення джерел і форм підтримки цього Руху та його ідей з боку офіційних наддержавних структур. І така підтримка має місце з боку Організації Об'єднаних Націй – найавторитетнішої глобальної міжнародної організації, якою від початку XXI століття було прийнято низку ключових міжнародно-правових актів, які змістовно пов'язані з програмою «інклюзивного капіталізму», відображають його ідеї та сприяють їх реалізації. В їх числі:

1. Декларація тисячоліття ООН, прийнята 8 вересня 2000 року Генеральною Асамблеєю ООН на так званому «Саміті тисячоліття» (Резолюція № A/RES/52/2). В ній держави-члени ООН проголосили (підтвердивши) систему спільних міжнародних цінностей та принципів (Глава I), взяли на себе зобов'язання у досягненні цілей розвитку тисячоліття в галузі миру, безпеки та роззброєння (Глава II Декларації); розвитку та викорінення злиднів (Глава III); охорони нашого загального довкілля (Глава IV); прав людини, демократії та доброго управління (Глава V); захисту вразливих; задоволення особливих потреб Африки (Глава VI); зміцнення ООН (Глава VIII) [18].

2. Цілі розвитку тисячоліття (далі – ЦРТ) до 2015 року, прийняті у 2001 році 193 державами-членами ООН та 23 міжнародними організаціями. ЦРТ є розробленими на основі Декларації тисячоліття 8 міжнародними цілями (ліквідувати абсолютну бідність і голод, забезпечити загальну початкову освіту, сприяти рівноправності статей та розширенню прав жінок, скоротити дитячу смертність, покращити охорону материнського здоров'я, боротися з ВІЛ/СНІДом, малярією та іншими захворюваннями, забезпечити екологічну стійкість, сформувати всесвітнє партнерство з метою розвитку) та 21 завданням на їх виконання з основною метою прискорення розвитку шляхом поліпшення соціальних та економічних умов у найбідніших країнах світу [21].

3. Доповідь «Мета розвитку тисячоліття: за 2015 рік», підготовлена Департаментом з економічних та соціальних питань Секретаріату ООН на базі даних Міжустановчої групи експертів за показниками для моніторингу прогресу в досягненні Цілей розвитку тисячоліття для Генеральної Асамблеї.

4. Резюме Доповіді Цільової групи з оцінки прогресу у досягненні ЦРТ 2015: «Підбиття підсумків у галузі глобального партнерства з метою розвитку».

5. І, нарешті, Резолюція Генеральної Асамблеї ООН 70/1 від 25 вересня 2015 року «Перетворення нашого світу: Порядок денний у сфері сталого розвитку на період до 2030 року» (спрощено – «Цілі в галузі сталого розвитку» (далі – ЦСР або Глобальні цілі)), прийнята 193 державами-членами ООН як «план збереження ресурсів планети і забезпечення досягнення кращого і стійкішого майбутнього всім» на зміну ЦРТ [19]. ЦСР містять 17 глобальних цілей та 169 відповідних завдань у контексті взаємопов'язаності всіх проблем із зосередженістю на мобілізації фінансових ресурсів поряд із нарощуванням потенціалу та розвитком технологій.

Деклароване Резолюцією «досягнення сталого розвитку» (зазначимо, що у різних джерелах як синоніми поняттю «сталій» використовуються поняття «гармонійний, збалансований») як «безальтернативний план керованих глобальних змін» передбачає об'єднання зусиль трьох секторів – економічного, соціально-політичного та екологічного, з безумовним пріоритетом останнього та підпорядкуванням екології решти сфер життя. І цей аспект ЦСР, незважаючи на нібито позитивні наративи, звертає на себе увагу в силу спрямованості на розмивання основ державного, а, отже, і народного суверенітету, а відтак – і всіх, пов'язаних із ними, форм, способів та інститутів політико-правової дійсності.

Про безпосередній зв'язок між Глобальними цілями та ідеями інклюзивного капіталізму пише професор фінансів бізнес-школи у Лозанні Артуро Бріс [2]. Про це свідчить і заявлена мета Ради з інклюзивного капіталізму при Ватикані – «побудувати більш справедливий, більш інклюзивний та стійкий економічний основу для світу» через екологічне, соціальне та корпоративне управління. У цьому зв'язку, феномен останнього заслуговує на окрему увагу. ESG – аббревіатура, утворена від англ. Environmental, Social, and Corporate Governance, що є системою корпоративних принципів сталого розвитку (набором стандартів (критеріїв) діяльності корпорації та управління нею), до яких відносяться

відповідальне ставлення до навколишнього середовища (E – environment), соціального благополуччя співробітників (S – social) та висока якість корпоративного управління (G – governance). За задумом концептологів ESG, вона має забезпечити управління корпораціями не лише на основі принципу максимізації прибутку, але з залученням їх до вирішення екологічних, соціальних та управлінських проблем, на що й будуть спиратися соціально-відповідальні інвесторів ході моніторингу компаній. Прихильники руху інклюзивного капіталізму в довгостроковій перспективі вважають найбільш успішними саме компанії, які практикують цінності інклюзивного капіталізму, зокрема ESG [наприклад, 4].

Загальна характеристика інклюзивного капіталізму була б неповною без виявлення факторів та обставин, що зумовили остаточне оформлення Руху саме в цей час. Адепти інклюзивного капіталізму у цьому питанні визначилися: цей момент вони пов'язують з так званим «Великим перезавантаженням» [9]. Звернімо увагу, що термін «Велике перезавантаження» (The Great Reset) був введений в обіг К. Швабом у написаній ним у співавторстві з Тьєрі Маллерем однойменній книзі «COVID-19: The Great Reset», а кинутий в публічний ужиток у червні 2020 року у вигляді пропозиції (ініціативи) Світового економічного форуму (що проходив у січні того ж року) щодо сталого відновлення економіки після пандемії COVID-19. Таким чином, «Велике перезавантаження» було представлене як ініціатива щодо вирішення «ключових конфліктів сучасного капіталізму» та проголошене «новим курсом людства».

З погляду філології англomовне слово «reset» можна перекласти також як «перебудову», «переформатування», з урахуванням контексту – як «обнуління», у вільному трактуванні – як «переворот». У будь-якому разі, у світлі публічних заяв авторів аналізованого феномену, слово «reset» в якості описування мети має на увазі саме глобальні та радикальні перетворення форм та способів існування людства у всіх сферах, включаючи сфери політики та права. Основним інструментом просування «Великого перезавантаження» вважається епідемія, що заохочує віддалені, цифрові формати будь-якої громадської участі, у тому

числі, у політико-правовій сфері. Його ж кінцевою метою К. Шваб визначив перехід від нинішнього застарілого капіталізму до інклюзивного, за якого не буде національних держав, а пануватимуть гігантські корпорації, звичні банки з офісами замінить онлайн-банкінг, а готівку – цифрова валюта (цілі, до речі, співзвучні тим, що містилися в опублікованій в 2006 Ж. Атталі «Короткій історії майбутнього: світ у найближчі 50 років»).

Отже, можна констатувати, що проголошена на рівні ООН ідеологія «стійкого розвитку» має безпосередній зв'язок з планами так званого «Великого перезавантаження» та інституційно оформлена Радою Інклюзивного Капіталізму з Ватиканом. Або, іншими словами, план «Великого перезавантаження», реалізація якого забезпечується «інклюзивною» Радою на чолі з Папою Римським, передбачає втілення Глобальних цілей до 2030 року, що вимагає їхнє безумовне виконання всіма суб'єктами політико-правового життя, включаючи держави.

Повертаючись до проблеми соціальної природи інклюзивного капіталізму, маємо підкреслити, що в ході першого ж публічного озвучування цієї ідеї К. Прахаладом і С. Хартом була піднята проблема «середнього класу». Нагадаємо, що саме останній є соціальною основою правової держави та громадянського суспільства, головним активним та зацікавленим учасником усіх їх основних інститутів (демократії, політичних партій, парламентаризму, правосуддя, місцевого самоврядування, виборів, незалежних чи альтернативних ЗМІ, громадських рухів, господарських товариств та ін.). Проте зазначені вчені з безлічі показників соціальної і політико-правової значущості середнього класу виділяють лише один аспект – його перспективну прибутковість як споживача товарів та послуг неполітичного характеру.

Примітно, що і метафора про піраміду, і вислів «новий курс», які були використані авторами цієї концепції, не є новацією в інтелектуальній думці капіталізму. Президент США Франклін Д. Рузвельт у своєму відомому зверненні до нації (так звана мова про «забуту людину») по радіо 7 квітня 1932 року закликав до перегляду стратегії уряду: «У наш тяжкий час потрібні плани,

які покладають надію на забуту людину, яка перебуває в основі соціальної піраміди...» [Цит. за: 15]. Як відомо, ця промова стала поштовхом для масштабних соціально-економічних перетворень у США у 1930-х роках, що увійшли до світової історії як «Новий курс». І ті часи, і період 2010–2020-х років – час очевидних системних криз капіталістичної системи. Не дивно, що в подібних обставинах політичні, інтелектуальні та бізнес-лідери звертаються до подібних ідей та інструментів у спробах збереження звичної їм капіталістичної моделі організації та управління життєдіяльністю спільнот начебто шляхом її трансформації, у тому числі, через наповнення її новими сенсами.

Ключовий аргумент запровадження інклюзивного капіталізму, за визнанням його апологетів, полягає в тому, що «бізнес-підприємства втрачають можливості отримання прибутку, коли споживачі мають мало грошей на витрати» – таким чином, «неадекватна купівельна спроможність серед багатьох загрожує корпораціям та створює пряму небезпеку для 1% верхівки і, власне, для капіталізму» [Цит. за: 12]. У світлі цього стає очевидним, що справжнім мотивом запуску інклюзивного капіталізму (як руху, концепції або програми) виступає не прагнення вирівняти соціальну структуру суспільств шляхом створення реально функціонуючих соціальних ліфтів у всіх сферах життєдіяльності суспільства, як і не розкриття всього потенціалу особистості як людини та громадянина, у чому однаково були б зацікавлені і громадянське суспільство, і права держава. Інклюзивний капіталізм націлений на надання нижчим соціальним верствам можливостей лише в одній сфері – сфері споживання товарів. В коло його цілей не входить збалансування соціальної структури суспільств світу шляхом створення реально функціонуючих соціальних ліфтів у всіх сферах їх життєдіяльності. Недарма голова Міжнародного валютного фонду Крістін Лагард на конференції з інклюзивного капіталізму у 2016 році заявила: «Зрештою, саме бізнес виграє від більш інклюзивного суспільства, оскільки включення всіх верств населення підтримує більш тривале зростання та ширше процвітання» [17].

Висновки. Інклюзивний капіталізм сьогодні можна розглядати як структуровано-організований, інституційно-оформлений та програмно-забезпечений феномен глобальної політико-правової дійсності, який водночас має характеристики руху, концепції (програми), координаційно-управлінського центру тощо. Як рух, він відповідає традиційному уявленню про подібні об'єднання як організовані колективні зусилля (дії), які сприяють або перешкоджають, аж до скасування, соціальним змінам.

Перше публічне вживання терміну «інклюзивний капіталізм» пов'язується з опублікованою у 2002 році статтею, присвяченій концептуальній розробці бізнес-моделі, націленої на надання товарів та послуг найбільш вразливим людям у світі, які мають розглядатися корпораціями як найбільш перспективна соціальна база для розширення кола споживачів їх товарів з метою підвищення власної прибутковості. Початок системної організації Руху покладений у 2012 році співпрацею між британським Товариством Генрі Джексона та леді Лінн Форестер де Ротшильд у контексті пошуку пропозицій щодо пом'якшення наслідків фінансової кризи 2007–2009 років. Основними центрами просування та інституціоналізації Руху, яка завершилася у 2020 році, є Лондон, Нью-Йорк і Рим.

З точки зору форми Рух представляє собою теократичну модель організації влади з упорядкованою структурою ієрархічного типу, побудовану на жорстких критеріях відбору, з пріоритетом інтересів банківського капіталу та з дотриманням принципу контролю з боку бізнесу за громадськими структурами. Вищим координаційним органом Руху є Рада з Інклюзивного Капіталізму з Ватиканом, в структурі якої існує 4 рівня організації зв'язків: «духовного лідера» в особі Папи Римського Франциска I; призначених Папою «вартових» («guardians») в особі власників найбільших у світі корпорацій; «стюардів, керуючих» («stewards») в особі вищого бізнес-менеджменту цих корпорацій; керованих з боку стюардів «союзників» («allies») в особі громадськості. В основу його діяльності покладені принципи «просування» та «запрошення бізнесу до приєднання», зміст яких передбачає використання офіційних і неофіційних домовленостей між особами та організаціями публічної та приватної сфер, за-

цікавленими в досягненні реалізації цілей інклюзивного капіталізму, шляхом поступливості, згоди та згладжування протиріч інтересів.

Оформлення Руху інклюзивного капіталізму пов'язане з проголошеним К. Швабом «Великим перезавантаженням» під приводом COVID-19 з метою глобальних та радикальних перетворень форм та способів існування людства у всіх сферах, включаючи сфери політики та права, що має відбуватися на основі об'єднання зусиль трьох секторів — економічного, соціально-політичного та екологічного, з безумовним підпорядкуванням екології решти сфер життя.

Інклюзивний капіталізм має тісний зв'язок і підтримку з боку офіційних наддержавних структур, насамперед, Організації Об'єднаних Націй, якою у XXI столітті було прийнято низку ключових міжнародно-правових актів, які змістовно пов'язані з програмою інклюзивного капіталізму, а саме — Декларацію тисячоліття ООН 2000 року, Цілі розвитку тисячоліття до 2015 року та Цілі сталого розвитку до 2030 року. Проголошена на рівні ООН ідеологія «стійкого розвитку» має безпосередній зв'язок з планами «Великого перезавантаження», реалізація якого забезпечується «інклюзивною» Радою на чолі з Папою Римським та передбачає втілення Глобальних цілей до 2030 року, що вимагає їхнє безумовне виконання всіма суб'єктами політико-правового життя, включаючи держави.

Попри декларації, інклюзивний капіталізм не може розглядатися як рух або програма, що відображає світову консолідацію всього людства ні в цивілізаційному, ні в соціально-економічному плані, адже в його найвищому координуючому органі представлені переважно особи найвищого соціально-майнового статусу, і спостерігається домінування представників лише однієї — американо-західно-європейської цивілізації на тлі непропорційної представленості решти цивілізацій (у тому числі, православної, ісламської, індуїстської, китайської, латиноамериканської та африканської) по усіх параметрах, включаючи релігійний фактор.

Список використаних джерел :

1. A Framework for Inclusive Capitalism. February 3, 2021 URL: <https://www.rockefellerfoundation.org/rfbreakthrough/a-framework-for-inclusive-capitalism/>
2. Arturo Bris. Capitalisme e inclusif: nouveau paradigme. Tribune de Genève publi : 29.01.2020. URL: <https://www.tdg.ch/capitalisme-inclusif-nouveau-paradigme-194253902496>
3. Council for Inclusive Capitalism with the Vatican. Our Team. URL: <https://www.inclusivecapitalism.com/about/>
4. David A. Hunt. Will Inclusive Capitalism rise in the Time of Covid-19? 15.04.2020. URL: <https://www.pgim.com/article/will-inclusive-capitalism-rise-time-covid-19>
5. Jack Kelly. Pope Francis Partners With Corporate Titans To Make Capitalism More Inclusive And Fair: Is This For Real Or Just Corporate Virtue Signaling?, Forbes, December 9, 2020. URL: <https://www.forbes.com/sites/jackkelly/2020/12/09/pope-francis-partners-with-corporate-titans-to-make-capitalism-more-inclusive-and-fair-is-this-for-real-or-just-corporate-virtue-signaling/?sh=4dc20654c7b1>
6. KLAUS SCHWAB THIERRY MALLERET. COVID-19: THE GREAT RESET. FORUM PUBLISHING, 2020. 110 P. URL: <http://reparti.free.fr/schwab2020.pdf>
7. Klaus Schwab with Peter Vanham. *Stakeholder Capitalism: A Global Economy that Works for Progress, People and Planet*. Copyright © 2021 by World Economic Forum). URL: <https://books.google.com.ua/books?id=QdYPEAAQBAJ&printsec=frontcover&hl=ru#v=onepage&q&f=false>
8. Our Global Neighborhood. Report of the Commission on Global Governance. Chapter Three – Promoting Security. URL: <https://www.gdrc.org/u-gov/global-neighborhood/chap3.htm>
9. The Council for Inclusive Capitalism With The Vatican, a New Alliance of Global Business Leaders , Launches. URL: <https://newsroom.bankofamerica.com/content/newsroom/press-releases/2020/12/the-council-for-inclusive-capitalism-with-the-vatican-a-new-all.html>
10. The Fortune at the Bottom of the Pyramid by CK Prahalad and Stuart L. Hart. From strategy+business issue 26, first quarter 2002 //URL: <https://people.eecs.berkeley.edu/~brewer/ict4b/Fortune-BoP.pdf>
11. The Henry Jackson Society. Guardian.co.uk. URL: <https://www.theguardian.com/politics/thinktanks/page/0,10538,1684775,00.html>
12. Thomas B. Edsall. (2015). Can Capitalists Save Capitalism? The New York Times. 20.01.2015. URL: <https://www.nytimes.com/2015/01/21/opinion/can-capitalists-save-capitalism.html>

13. Working to get her to change capitalism for good. URL: <https://www.inclusivecapitalism.com/about/>
14. Боголюбов В. М., Клименко М. О., Мельник Л. Г., Ракоїд О. О. Стратегія сталого розвитку. За редакцією професора Боголюбова В. М. та інш. Київ: ВЦ НУБІПУ, 2018. С. 120–123. URL: http://dglb.nubip.edu.ua/bitstream/123456789/5822/1/Bogolubov_Strategij%20stalogo%20rozvutku.pdf
15. Боярська О. А. Поплавський О. О. Цивілізаційна парадигма С. Хантингтона та сучасна «лінія розлому» України. *Політологічний вісник*, 2015. Випуск 79. С. 302. URL: https://shron1.chtyvo.org.ua/Poplavskyi_Oleh/Tsyvilizatsiina_paradyhma_S_Khantynhtona_ta_suchasna_liniiia_rozlomu_Ukrainy.pdf?
16. Грабовський С. Рузвельт: у двобій з кризою. *Електронний ресурс «Українська правда»*, 12 січня 2009 р. URL: <http://www.pravda.com.ua/articles/2009/01/12/3668947/>
17. Інклюзивний розвиток економіки в умовах глобальних викликів сьогодення: матеріали міжнар. наук.-практ. інтернет-конф. Харків, 1–28 лютого 2020 р. / Харків. нац. ун-т міськ. госп-ва ім. О. М. Бекетова. Харків: ХНУМГ ім. О. М. Бекетова, 2020. 229 с. URL: https://science.kname.edu.ua/images/dok/konferentsii/2020konf/1-28_.pdf
18. Крістін Лагард. Роль бізнесу в підтримці більш інклюзивної світової економіки / Виступ на конференції з інклюзивного капіталізму, Нью-Йорк. 11 жовтня 2016 року. URL: <https://www.imf.org/ru/News/Articles/2016/10/10/SP101016-The-Role-of-Business-in-Supporting-a-More-Inclusive-Global-Economy>
19. Резолюція Генеральної Асамблеї ООН № 55/2 від 8 вересня 2000 року. URL: https://www.un.org/ru/documents/decl_conv/declarations/summitdecl.shtml
20. Резолюція, прийнята Генеральною Асамблеєю ООН 25 вересня 2015 року № 70/1. «Перетворення нашого світу: Порядок денний у сфері сталого розвитку до 2030 року». URL: [/file:///C:/Users/Windows/Downloads/Agenda2030_UA.pdf](file:///C:/Users/Windows/Downloads/Agenda2030_UA.pdf)
21. Рудич Ф. Правляча еліта: її місце і роль в утвердженні української держави. *Політичний менеджмент*. 2008. № 2. С. 6.

REFERENCES :

1. A Framework for Inclusive Capitalism. February 3, 2021. URL: <https://www.rockefellerfoundation.org/rfbreakthrough/a-framework-for-inclusive-capitalism/>
2. Arturo Bris. (2020). Capitalism e inclusif: nouveauparadigm. Tribune de Genève Publi : 29.01.2020. URL: <https://www.tdg.ch/capitalisme-inclusif-nouveauparadigme-194253902496>

3. Council for Inclusive Capitalism with the Vatican. Our Team. URL: <https://www.inclusivecapitalism.com/about/>
4. David A. Hunt. (2020). Will Inclusive Capitalism rise in the Time of Covid-19? 15.04.2020. URL: <https://www.pgim.com/article/will-inclusive-capitalism-rise-time-covid-19>
5. Jack Kelly. (2020). Pope Francis Partners With Corporate Titans To Make Capitalism More Inclusive And Fair: Is This For Real Or Just Corporate Virtue Signaling?, Forbes, December 9, 2020. URL: <https://www.forbes.com/sites/jackkelly/2020/12/09/pope-francis-partners-with-corporate-titans-to-make-capitalism-more-inclusive-and-fair-is-this-for-real-or-just-corporate-virtue-signaling/?sh=4dc20654c7b1>
6. KLAUS SCHWAB THIERRY MALLERET. (2020). COVID-19: THE GREAT RESET. FORUM PUBLISHING, 2020. 110 R. URL: <http://reparti.free.fr/schwab2020.pdf>
7. Klaus Schwab with Peter Vanham. (2021). Stakeholder Capitalism: A Global Economy that Works for Progress, People and Planet. Copyright © 2021 by World Economic Forum). URL: <https://books.google.com.ua/books?id=QdYPEAAAQBAJ&printsec=frontcover&hl=ru#v=onepage&q&f=false>
8. Our Global Neighborhood. Report of the Commission on Global Governance. Chapter Three – Promoting Security. URL: <https://www.gdrc.org/u-gov/global-neighbourhood/chap3.htm>
9. The Council for Inclusive Capitalism With The Vatican, a New Alliance of Global Business Leaders ,Launches. URL: <https://newsroom.bankofamerica.com/content/newsroom/press-releases/2020/12/the-council-for-inclusive-capitalism-with-the-vatican-a-new-all.html/>
10. The Fortune at the Bottom of the Pyramid by CK Prahalad and Stuart L. Hart. From strategy+business issue 26, first quarter 2002 //URL: <https://people.eecs.berkeley.edu/~brewer/ict4b/Fortune-BoP.pdf>
11. The Henry Jackson Society. Guardian.co.uk. URL: <https://www.theguardian.com/politics/thinktanks/page/0,10538,1684775,00.html>
12. Thomas B. Edsall. (2015). Can Capitalists Save Capitalism? The New York Times. 20.01.2015. URL: <https://www.nytimes.com/2015/01/21/opinion/can-capitalists-save-capitalism.html>
13. Working to get her to change capitalism for good. URL: <https://www.inclusivecapitalism.com/about/>
14. Boholiubov V. M., Klymenko M. O., Melnyk L. H., Rakoid O. O. (2018). Stratehiia staloho rozvytku. Boholiubov V. M. at all. (Ed.). Kyiv: VTs NUBIPU. pp. 120–123. URL: http://dglib.nubip.edu.ua/bitstream/123456789/5822/1/Bogolubov_Strategij%20stalogo%20rozvutku.pdf

15. Boiarska O. A. Poplavskiy O. O. (2015). Tsyvilizatsiina paradyhma S. Khantynhtona ta suchasna «liniia rozlomu» Ukrainy. *Politolohichniy visnyk*, Issue 79. URL: https://shron1.chtyvo.org.ua/Poplavskiy_Oleh/Tsyvilizatsiina_paradyhma_S_Khantynhtona_ta_suchasna_liniiia_rozlomu_Ukrainy.pdf?
16. Hrabovskyi S. (2009). Ruzvelt: u dvoboi z kryzoiu. *Elektronnyi resurs «Ukrainska pravda»*, 12.01.2009 r. URL: <http://www.pravda.com.ua/articles/2009/01/12/3668947/>
17. Inkliuzyvnyi rozvytok ekonomiky v umovakh hlobalnykh vyklykiv sohodennia: materialymizhnar. nauk.-prakt. internet-konf. Kharkiv, 1–28 liutoho 2020 r. / Kharkiv. nats. un-t misk. hosp.-vaim. O. M. Beketova. Kharkiv : KhNUMH im. O. M. Beketova, 2020. URL: https://science.kname.edu.ua/images/dok/konferentsii/2020konf/1-28_.pdf
18. Kristin Lahard. (2016). Rol biznesu v pidtrymsi bilsh inkliuzyvnoi svitovoi ekonomiky / Vystup na konferentsii z inkliuzyvnoho kapitalizmu, Niu-York. 11.10.2016 r. URL: <https://www.imf.org/ru/News/Articles/2016/10/10/SP101016-The-Role-of-Business-in-Supporting-a-More-Inclusive-Global-Economy>
19. Rezoliutsiia Heneralnoi Asamblei OON № 55/2 vid 08.09.2000 r. URL: https://www.un.org/ru/documents/decl_conv/declarations/summitdecl.shtml
20. Rezoliutsiia, pryiniata Heneralnoiu Asambleieiu OON 25.09.2015 r. № 70/1. «Peretvorennia nashoho svitu: Poriadok denniy u sferi staloho rozvytku do 2030 roku». URL: file:///C:/Users/Windows/Downloads/Agenda2030_UA.pdf
21. Rudych F. (2008). Pravliacha elita: yii mistse i rol v utverdzhenni ukraïnskoï derzhavy. *Politychnyi menedzhment*. № 2.

N. A. Zhuk

**Inclusive capitalism as phenomenon of global political and legal reality:
general description**

***Summary.** The article is devoted to research of inclusive capitalism as a phenomenon of global political and legal reality in the context of its general characteristics through the prism of the specificity of terminology, conceptual origins and ideological sources, the identification of circumstances, prerequisite sites and factors of its emergence and institutional design, goals and principles of activity, key organizational and management coordination structures, circle of main actors and interested persons, social nature, level of supranational support and international legal support.*

Inclusive capitalism today can be considered as a structured-organized, institutionally formalized and program-backed phenomenon of the global political

and legal reality, which at the same time has the characteristics of a movement, concept (program), coordination and management center. As a movement, it corresponds to the traditional idea of such associations as organized collective efforts (actions) that promote or hinder, up to abolition, social change. From the point of view of form, the Movement represents a theocratic model of power organization with an ordered structure of a hierarchical type, built on strict selection criteria, with the priority of the interests of banking capital and with observance of the principle of business control over public structures. The highest coordinating body of the Movement is the Council for Inclusive Capitalism with the Vatican, in the structure of which there are 4 levels of organization of relations: the «spiritual leader» in the person of Pope Francis I; «guardians» appointed by the Pope in the person of the owners of the world's largest corporations; «stewards» in the person of the top business management of these corporations; «allies» in the person of the public. Its activities are based on the principles of «promotion» and «inviting business to join».

The completion of the design of the Inclusive Capitalism Movement is connected with the «Great Reset» proclaimed by K. Schwab under the pretext of COVID-19 with the aim of global and radical transformations of the forms and ways of existence of humanity in all spheres, including the spheres of politics and law, which should take place on the basis of unification of efforts of three sectors – economic, socio-political and ecological, with unconditional subordination of ecology to other spheres of life. Inclusive capitalism has a close connection and support from official supranational structures, first of all, the United Nations, which in the 21st century adopted a number of key international legal acts that are substantively related to the program of inclusive capitalism, namely the Declaration the UN Millennium Development Goals of 2000, the Millennium Development Goals until 2015 and the Sustainable Development Goals until 2030. The ideology of «sustainable development» proclaimed at the UN level has a direct connection with the plans of the «Great Reset», the implementation of which is ensured by the «inclusive» Council headed by the Pope and provides for the implementation of the Global Goals by 2030, which requires their unconditional fulfillment by all sub objects of political and legal life, including states.

Despite the declaration, inclusive capitalism can not be considered as a movement or program that reflects the global consolidation of all humanity in the civilizational or socio-economic plan, because its highest coordinating body is represented mainly by persons of the highest social and property status,

and the dominance of representatives is observed only one – the American-Western European civilization against the back ground of the disproportionate representation of the rest of the civilizations (including Orthodox, Islamic, Hindu, Chinese, Latin American and African) in all parameters, including there religious factor.

Keywords: *inclusive capitalism, Council for Inclusive Capitalism with the Vatican, Pope Francis I, spiritual leader, global corporations, Guardians of Inclusive Capitalism, stewards, allies, stakeholders, «promotion» and «invitation to business» principles, New Social Contract, Millennium Declaration UN, 2030 Sustainable Development Goals, Corporate Principles for Sustainable Development, Environmental, Social and Corporate Governance (ESG), The Great Reset, «New Deal for Humanity».*